

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Ústav etnologie

Celetná 20
116 42 Praha 1
Tel.: +420 221 619 622
E-mail: Leos.Satava@ff.cuni.cz

POSUDEK NA DIZERTAČNÍ PRÁCI:

Mgr. Lucie Remešová

**Podoby rasismu a klasismu v mestizované společnosti Peru 21. století.
Reflexe migrantů a místních obyvatel.**

FHS UK, Praha 2024, 146 s., přílohy

I když etnologická/antropologická problematika Latinské Ameriky nepatří v rámci současné české společenskovední produkce k výrazně frekventovaným, přesto není nijak ojedinělá a pokrývá celou řadu tematických oblastí. Proto je třeba ocenit, že v kontextu novějších textů zaměřených na materiální a duchovní kulturu uvedeného regionu dokázala Lucie Remešová ve své dizertační práci nalézt prakticky nereflektovanou a jen málo pokrytou niku – tj. komplikované a nejednoznačné fenomény rasismu a klasismu v Peru, které autorka prezentuje a rozkrývá obecně i na řadě dílčích případových studií. Již vzhledem originalitě tématu je tak text možno chápat jako zřejmě obohacení českých iberoamerikanistických studií.

Výše řečené pak ještě výrazněji platí v souvislosti se skutečností, že přes širokou škálu etnologických/antropologických poznatků o relativitě a fluidnosti pro práci klíčového pojmu „rasismus“, koexistuje stále současně „latentní“ či „podprahový“ pohled na daný fenomén vycházející z europocentristického, do značné míry primordialistického hlediska. „Rasa“, vnímaná v současnosti společenskými vědami především jako sociální konstrukt, jako by v „praxi“ byla čímsi objektivním, dobře dokumentovatelným a relativně statickým. Právě v reflektování a dešifrování této skutečnosti ve specifické peruánské realitě „všedního dne“ tkví osobitost a přínos předložené studie. Pro označení „diskriminace na základě třídní příslušnosti“ pak autorka příhodně používá v češtině dosud ne zcela zažitý termín „klasismus“.

Pozitivně hodnotit je třeba i samo pojetí a zpracování textu, výrazně překračující popisné, faktografické způsoby psaní směrem k analyzujícímu a interpretačnímu rámci v duchu soudobých společenskovedních paradigmat; přitom však autorka nepodléhá ani opačnému gardu – přehnané „postmoderní“ optice a jejímu diskurzu.

Za zmínku stojí i mimořádná „badatelská poctivost“, projevující se nejen v obširném a takřka vzorném popisu teoretického a metodologického pozadí projektu, ale i v kontextu autorčiných osobních úvah, problémů a dilemat na rovině analyzované a interpretované látky. Důkladný popis procesu tvorby dat a jejich analýzy (s. 8/nn) vypovídá o snaze autorky o co nejdělejší „uchopení“ sledované problematiky. Stejně tak je možno jako zdařilé hodnotit subkapitoly, věnované formulování výzkumných otázek, výběru vzorku informátorů či etice výzkumu. Velmi solidně je zpracován i vstupní přehled sociokulturních a rasově-etnických kategorií v Peru (s. 24/–30/).

Hovoříme-li o osobním postoji k tématu, je třeba výrazně vyzdvihnout i neobyčejné dlouhodobé, intenzivní a opakované empirické „terénní“ nasazení autorky. Právě autopsie a nebojácnost jít „s kůží na trh“ i v rámci výrazné intimní osobní roviny činí práci do značné míry mimořádnou. Nejedná se však o „aktivistickou angažovanost“; autorka v daném kontextu projevuje cílenou snahu o (maximálně možný) objektivní vhled do sledované problematiky a její postizení. Je zřejmé, že dlouhodobé a hluboké empirické zapojení do chodu života peruánské populace (rozličných sociálních skupin a vrstev včetně imigrantů) dodalo práci v rámci zúčastněného pozorování či autoetnografie výrazný kvalitativní rozměr.

Vzhledem k tomu, že koncepce práce se opírá především o projevy rasově motivované diskriminace v mnohvrstevnaté peruánské společnosti, je oddíl 2.3.1., věnovaný teoretickému pozadí pojmu „rasa“, překvapivě krátký (necelé dvě strany!). I když řada dalších dat, týkajících se projevů a pozadí rasismu, je průběžně zmíněna či analyzována v jiných oddílech textu, bylo by přesto ku prospěchu práce věnovat se tomuto fenoménu podrobněji při využití řady existujících přístupů a náhledů.

Jedná se kupř. o studie zaměřené na roli etnocentrického myšlení, dále kupř. implicitní či averzivní rasismus (objevující se v situaci sílícího „oficiálního“ rovnostářství). Zmíněno mohlo být i mimikri „barvosleposti“ ve vztahu k rasovým charakteristikám. Nosným tématem (jenž se objevuje se i v některých pasážích textu) je také „použití rasy jako proxy pro členství v koalici“ (*Kurzban – Tooby – Cosmides*). V rámci analyzovaných situací mohla být využita i etologie, resp. evoluční biologie (*R. Dawkins: The Selfish Gene*). Při objasňování mechanismů výběru fenotypů etnocentrické strategie pak hraje důležitou roli i evoluční teorie her.

Je ovšem zřejmé, že při výraznějším využití výše uvedených konceptů a paradigmat a jejich provázání s následnými empirickými zjištěními by se práce (jež je i tak vzhledem k použití nezvykle malého fontu písma značně rozsáhlá) ještě neúměrně rozrostla.

Ve vlastní empirické (dlouhodobý intenzivní opakovaný výzkum) části práce autorka postupně představuje, analyzuje a interpretuje jednotlivé roviny projevů rasismu/klasismu v peruánské společnosti; prokazuje přitom velmi dobrou orientaci ve zmíněném tematickém terénu (včetně jeho lingvistické složky). Rozkrývána jsou postupně témata celkového pozadí mestizované společnosti Peru, podob rasismu/klasismu v běžném chodu společnosti či i v médiích a veřejném prostoru. Vysoce informativní jsou pasáže o modelu exotizovaného peruánství, reprezentovaném *bricheros*, resp. o možnosti virtuálního „zbělení“ či o konstruktech krásy. Tematizované jevy pak autorka konfrontuje i s názory a reflexemi jak

místních obyvatel, tak i migrantů (cenné přepisy rozhovorů). Uvedené roviny systematicky postupně propojuje, analyzuje a interpretuje v kontextu svého badatelského cíle.

Je zjevné, že L. Remešová se v daném tematickém terénu pohybuje zcela suverénně. Prokazuje velmi dobrou obeznámenost se staršími i soudobými zdroji zaměřenými na sledovaná témata; ty pak cíleně a poučeně prakticky aplikuje a využívá na podporu svých závěrů a stanovisek. Obecná zjištění v celkovém schématu práce nemechanicky aplikuje a propojuje se svými empirickými zjištěními; přitom prokazuje poučený náhled do společenského a kulturního pozadí zmíněných jevů.

Před recipientem textu se otevírá široký popis sledované problematiky; zjištěná fakta a data jsou průběžně plynule komparována, analyzována a interpretována. Jednotlivé oddíly a teze na sebe plynule a logicky navazují. Autorka jednotlivé pohledy zdařile syntetizuje; zajímavě a originálně propojuje faktografickou stránku s antropologickými náhledy. Přináší tak řadu sdělných, mnohdy i objevných a originálních sdělení v souvislosti s identitou a sebepojetím členů peruánských komunit a jejich strategií.

Určitou výhradu je možno mít k tematickému „těkání“ – až přílišnému počtu dílčích témat a s tím spojené krátkosti subkapitol (místy autorka „honí až příliš zajíců najednou“).

L. Remešová v textu adekvátně a vyváženě propojuje teoretická a empirická data a v takto vymezeném rámci usiluje o široký, holistický náhled na zvolené téma. Stejně tak je třeba pozitivně kvitovat kombinaci makro– a mikropohledu na sledovanou problematiku, z nichž druhý výrazně umožňuje zohlednit i subjektivní očekávání, zkušenosti a vize informátorů a jejich interpretace uvedených skutečností. V tomto kontextu tak text nabízí v nejlepším smyslu slova antropologické vidění sledované skutečnosti. Studii lze navíc možno chápat jako zčásti interdisciplinární (vedle etnologie/antropologie jsou v něm přítomny i výrazné prvky sociologické, lingvistické, psychologické aj.); v souvislosti s tím je možno hovořit i o synergizujícím efektu.

Oddíl Literatura je obsažný a bohatý, svědčící o velmi dobré orientaci L. Remešové ve sledovaném tematickém terénu. Autorka využila značnou šíři pramenů a literatury v řadě jazyků; přitom se nejedná o mechanické aplikování citovaných prací, ale o hlubší obeznámenost s velkou většinou z nich a jejich tvůrčí recepci. Je zřejmé, že využití či citace prací není jen formální úlitbou „akademickému textu“, ale autorkou zažitou a pochopenou skutečností.

Konstatovat je třeba i dobrou jazykovou a stylistickou rovinu textu; jazyk práce je v nejlepším slova smyslu odborný, přitom však zůstává i čtivý. V řadě pasáží použitá „ich-forma“ dodává textu osobní, místy až esejistickou rovinu (diskurz anglosaského stylu).

Shrnutí: L. Remešová dokázala ve své dizertační práci nejen shromáždit a komparovat, ale také výrazně a novátorsky analyzovat a interpretovat množství zjištění a informací.

Předkládané teze tedy nejsou „akademické“, ale zásadní měrou se opírají o již vícekrát zmíněnou vlastní obsáhlou empirickou zkušenost. Práce vznikala dlouhodobě, systémově, s jasným záměrem a osobním nasazením. Její teoretická a empirická složka jsou vhodně vyváženy.

Text je vzhledem k jeho výrazným odborným kvalitám možno na rovině dizertační práce považovat za nadstandardní; lze jej plně doporučit k obhajobě.

Praha 28.7.2024

Prof. PhDr. Leoš Šatava, CSc.